

*Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).
Спеціальність – 281.
Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 3.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.3.5>

УДК 351.863:338.2.502.174

I. В. Шевчук,

*д. держ. упр., доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування, завідувач науково-дослідної частини,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9062-8907>*

В. В. Данчев,

*аспірант, Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-3451-6744>*

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ДЕТИНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

I. Shevchuk,

*Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor,
Professor of the Department of Public Administration and Administration,
Head of the Research Department,
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law,*

V. Danchev,

*Postgraduate Student, Leonid Yuzkov
Khmelnytskyi University of Management and Law*

CIRCULAR ECONOMY AS A DETERMINANT OF THE DE- SHADOWING OF THE NATIONAL ECONOMY

У статті досліджено проблематику ролі циркулярної економіки у процесі детінізації економіки, оскільки глибокі структурні трансформації, зумовлені геополітичними подіями, потребують нових підходів до регулювання економічних процесів, удосконалення правових механізмів і розробки ефективних інструментів боротьби з нелегальним сектором. Встановлено, що раціональне використання ресурсів, прозорість у сфері поводження з відходами та створення нових бізнес-моделей, орієнтованих на повторне використання матеріалів, здатні мінімізувати корупційні ризики та сприяти економічному зростанню. Досліджено динаміку інтегрованого показника рівня тіньової економіки України та зміни обсягу реального ВВП у 2010–2022 рр. й виявлено, що відсутні чіткі тенденції до його зниження чи стабілізації, зокрема збільшення обсягів тіньової економіки спостерігалось у періоди, коли країна переживала глибокі кризи, такі як революційні події, збройне вторгнення та пандемія. Автором зосереджено увагу, що військова агресія РФ спричинила масштабні руйнування, що призвели до утворення мільйонів кубометрів будівельних відходів, що можуть містити небезпечні речовини та нерозірвані боєприпаси. Крім того, нелегальна діяльність автозаправних станцій, «сірий» імпорт, контрабанда та ухилення від податків не лише завдають значних економічних збитків, а й загострюють проблему неконтрольованого утворення та управління відходами. Автором запропоновано низку заходів ефективного впровадження циркулярної економіки та детінізації національної економіки. Наголошено, що впровадження принципів циркулярної економіки дозволяє зменшити негативний вплив на довкілля, ефективніше використовувати ресурси та створити нові робочі місця. Розвиток сектору переробки та повторного використання матеріалів сприятиме не лише екологічній безпеці, а й зниженню рівня тінізації шляхом легалізації нових напрямів діяльності.

The article examines the role of the circular economy in the process of de-shadowing the economy, since deep structural transformations caused by

geopolitical events require new approaches to regulating economic processes, improving legal mechanisms, and developing effective tools to combat the illegal sector. It is established that the rational use of resources, transparency in waste management, and the creation of new business models focused on the reuse of materials can minimize corruption risks and promote economic growth. The dynamics of the integrated indicator of the level of the shadow economy of Ukraine and changes in the volume of real GDP in 2010–2022 are studied and it is found that there are no clear trends towards its decrease or stabilization, in particular, an increase in the volume of the shadow economy was observed during periods when the country was experiencing deep crises, such as revolutionary events, armed invasion, and pandemic. The author focuses on the fact that the military aggression of the Russian Federation caused large-scale destruction, which led to the formation of millions of cubic meters of construction waste, which may contain hazardous substances and unexploded ordnance. In addition, illegal activities of gas stations, "gray" imports, smuggling and tax evasion not only cause significant economic losses, but also exacerbate the problem of uncontrolled waste generation and management. The author proposes a number of measures for the effective implementation of the circular economy and de-shadowing of the national economy. It is emphasized that the implementation of the principles of the circular economy allows reducing the negative impact on the environment, using resources more efficiently and creating new jobs. The development of the sector of recycling and reuse of materials will contribute not only to environmental safety, but also to reducing the level of shadowing by legalizing new areas of activity.

Ключові слова: *мінізація економіки, економічна безпека, циркулярна економіка, відходи.*

Keywords: *shadowing of the economy, economic security, circular economy, waste.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобалізаційні трансформації та посилення геополітичних викликів формують нові загрози для світової та національної економіки, що у свою чергу спричиняє необхідність адаптації до нових реалій. В Україні процеси тінізації економіки досягли критичного рівня, що значно посилилося після початку повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року. Важливо розглядати детінізацію економіки не лише через традиційні інструменти фіскальної політики та державного контролю, а й через впровадження інноваційних підходів, таких як розвиток циркулярної економіки та ефективне управління відходами, що сприяють створенню прозорих бізнес-моделей, мінімізації втрат ресурсів і формуванню нового економічного середовища, де використання тіньових схем стає менш привабливим або неможливим. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає імплементацію європейських стандартів економічного регулювання, посилення прозорості ведення бізнесу та гармонізацію фіскальної політики, що є важливим фактором у боротьбі з тіньовими схемами та поступовій інтеграції України в єдиний європейський ринок. У той же час, впровадження принципів циркулярної економіки дозволить знизити рівень тінізації в окремих секторах, зокрема у сфері переробки відходів, логістики, вторинного використання матеріалів і екологічного підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми детінізації національної економіки України займалися низка вчених, зокрема Власюк О. С., Бліхар М. М., та Савченко Л. А. Так Власюк О. С. вбачає у процесах детінізації передумови посилення фінансової безпеки держави, враховуючи специфіку геостратегічної, геополітичної та гео економічної ситуації, та об'єктивну необхідність превентивної діяльності на середньо- та довгострокових періодах [1]. Бліхар М. М. та Савченко Л. А. дотримуються позиції, що тінізація національної економіки дестабілізує макроекономічну рівновагу та перешкоджає сталому соціально-економічному розвитку держави [8].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Наявність суттєвих наукових напрацювань потребує розгляду означеної тематики в контексті превенції тінізації як загрози національній безпеці України, з урахуванням специфіки воєнного періоду, а одним із важливих підходів до її подолання може стати розвиток циркулярної економіки, що сприяє прозорості економічних процесів, мінімізації нелегальних схем у сфері поводження з відходами, раціональному використанню ресурсів та створенню нових бізнес-моделей, що потребує вирішення низки завдань, зокрема: дослідити змістовне наповнення категорії «тінізація економіки» та визначення її ключових ознак; проаналізувати динаміку інтегрального показника рівня тіньової економіки України та зміни обсягу реального ВВП у 2010–2022 рр. з метою визначення ключових тенденцій в означеному напрямку; визначити основні заходи ефективного впровадження циркулярної економіки та детінізації національної економіки, зокрема щодо управління відходами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тіньова економіка в Україні є одним із ключових чинників, що негативно впливають на економічну безпеку держави, інвестиційний клімат та соціально-економічний розвиток. Незважаючи на проведені реформи, рівень тінізації залишається високим, основними причинами якої є високе податкове навантаження, що змушує бізнес ухилятися від оподаткування; надмірний контроль підприємницької діяльності, що ускладнює ведення легального бізнесу; корупція в державних органах, що призводить до розвитку нелегальних схем; економічна нестабільність, що підштовхує підприємства та громадян до неофіційних способів заробітку та недостатній контроль у сфері переробки ресурсів і відходів, що створює передумови для нелегальної економічної діяльності.

Детінізація економіки є одним із ключових завдань економічної політики України, особливо в умовах воєнного стану та глобальних викликів. Незважаючи на реалізацію низки реформ і антикризових заходів, рівень тіньової діяльності залишається високим, що суттєво підриває економічну безпеку країни, гальмує залучення інвестицій та обмежує можливості

соціально-економічного розвитку. Глибокі структурні трансформації, зумовлені геополітичними подіями, потребують нових підходів до регулювання економічних процесів, удосконалення правових механізмів і розробки ефективних інструментів боротьби з нелегальним сектором. Важливим аспектом змін є інтеграція принципів циркулярної економіки, що може стати одним із ефективних механізмів детінізації. Рациональне використання ресурсів, прозорість у сфері поводження з відходами та створення нових бізнес-моделей, орієнтованих на повторне використання матеріалів, здатні мінімізувати корупційні ризики та сприяти економічному зростанню. Таким чином, розгляд національної економіки в контексті циркулярної економіки є не лише доцільним, а й необхідним кроком для забезпечення її сталого розвитку та європейської інтеграції. Поняття «детінізація економіки» можна розглядати з різних точок зору, зокрема правової, економічної, статистичної, інституційної, кримінологічної, фіскальної, кібернетичної, соціальної, мотиваційної та моральної. Кожен із цих підходів дозволяє оцінити проблему тіньової економіки з певного аспекту, що допомагає формувати ефективні механізми подолання. У світовій науковій спільноті найбільшого поширення набуло визначення тіньової економіки як «економічної діяльності, яка з будь-яких причин не враховується офіційною статистикою та не включається у валовий національний продукт». Такого трактування дотримуються західні дослідники, зокрема Гутманн П., Фейг Е. та Шнайдер Ф. [10, 11, 12.]. Окремі науковці звертають увагу на необхідність удосконалення методичного інструментарію та нормативно-правового забезпечення. Зокрема, Власюк О. С. визначає детінізацію економіки як один із ключових напрямів забезпечення економічної безпеки держави та наголошує на важливості системного підходу, що враховує не лише внутрішні економічні чинники, а й вплив глобальних процесів [1]. Науковець підкреслює, що формування антикризових стратегій має базуватися на аналізі геоекономічної та геополітичної ситуації, оскільки тіньові процеси часто мають транснаціональний характер, і наполягає на необхідності

довгострокового планування та визначення чітких стратегічних орієнтирів у сфері заходів з детінізації економіки, адже короткострокові рішення не дають суттєвого ефекту. Тіньова економіка суттєво впливає на макроекономічну стабільність країни, уповільнюючи соціально-економічний розвиток. Дослідники, зокрема Бліхар М. М., Савченко Л. А., наголошують, що зростання рівня тінізації економіки спричиняє макроекономічну нестабільність, посилює фінансові ризики та негативно позначається на інвестиційному кліматі держави [8]. Разом з тим, заходи, спрямовані на детінізацію, мають позитивний вплив на розвиток антикорупційної та антилегалізаційної політики, сприяючи боротьбі з відмиванням незаконних доходів. Як зазначають Пушак Я. Я. та Вінічук М. В., позитивний вплив є і на забезпечення фінансової стабільності в країні, і на зниження рівня соціальної напруженості в суспільстві [6]. Якщо розглядати напрями детінізації економіки, то Бліхар В. С., Вінічук М. В. та Рижкова А. А. у своїх дослідженнях виділяють кілька ключових аспектів, а саме наголошують на необхідності вдосконалення методичного інструментарію для оцінювання рівня тіньової економіки, що дозволить більш точно визначати масштаби проблеми та розробляти ефективні заходи протидії [9]. Важливим, на їхню думку, напрямом є оптимізація податкового навантаження, зокрема зниження податкового тиску на бізнес, що може сприяти виходу суб'єктів господарювання з тіньового сектору. Крім того, дослідники підкреслюють значення підвищення ефективності грошово-кредитної політики, пояснюючи тим, що стабільність фінансового середовища є одним із ключових факторів детінізації, а також посилення відповідальності за здійснення господарської діяльності в тіньовому секторі, що вимагає змін у законодавстві та посилення контролю з боку державних органів. Посилення кризових явищ та зниження темпів соціально-економічного розвитку країни спричиняло активізацію процесів тінізації національної економіки. Проте варто виділити три ключові періоди, коли рівень тінізації значно зростав: перший період – це час Революції Гідності та тимчасової окупації Автономної Республіки Крим, коли

політична нестабільність, воєнні загрози та економічні потрясіння призвели до послаблення контролю з боку держави та зростання тіньових схем у бізнесі; другий період – пандемія COVID-19, що супроводжувалася тривалими карантинними обмеженнями, зниженням економічної активності, згоранням малого та середнього бізнесу, що спричинило збільшення тіньових операцій, ухилення від оподаткування та нелегальне працевлаштування; третій період – 2022 рік, коли почалося повномасштабне вторгнення росії на територію України, що спричинило руйнування критичної та цивільної інфраструктури, масове переміщення населення, скорочення виробництва, зростання рівня безробіття та подальше поширення тіньових схем у різних сферах економіки. Оцінюючи рівень тіньової економіки України впродовж 2010–2022 років, можна відзначити відсутність чітких тенденцій до його зниження чи стабілізації. Навпаки, рівень тінізації економіки зростав у періоди соціально-економічних криз та суспільно-політичної нестабільності. Збільшення обсягів тіньової економіки спостерігалось у періоди, коли країна переживала глибокі кризи, такі як революційні події, збройне вторгнення та пандемія (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка інтегрального показника рівня тіньової економіки України та зміни обсягу реального ВВП у 2010–2022 рр.

Рік	Рівень тіньової економіки (% до обсягу офіційного ВВП)	Зміна обсягу реального ВВП України (% до попереднього року)
2010	38	4,1
2011	34	5,5
2012	34	0,2
2013	35	0
2014	43	-6,6
2015	40	-9,8
2016	35	2,4
2017	32	2,5
2018	30	3,3
2019	27	3,2
2020	30	-3,8
2021	32	3,4
2022	67,3	-29,1

Примітка. Складено автором за даними [3]

Для кращого візуального сприйняття, продемонструємо динаміку інтегрального показника рівня тіньової економіки України та зміни обсягу реального ВВП у 2010–2022 рр. у відсотках на графіку (рис. 1).

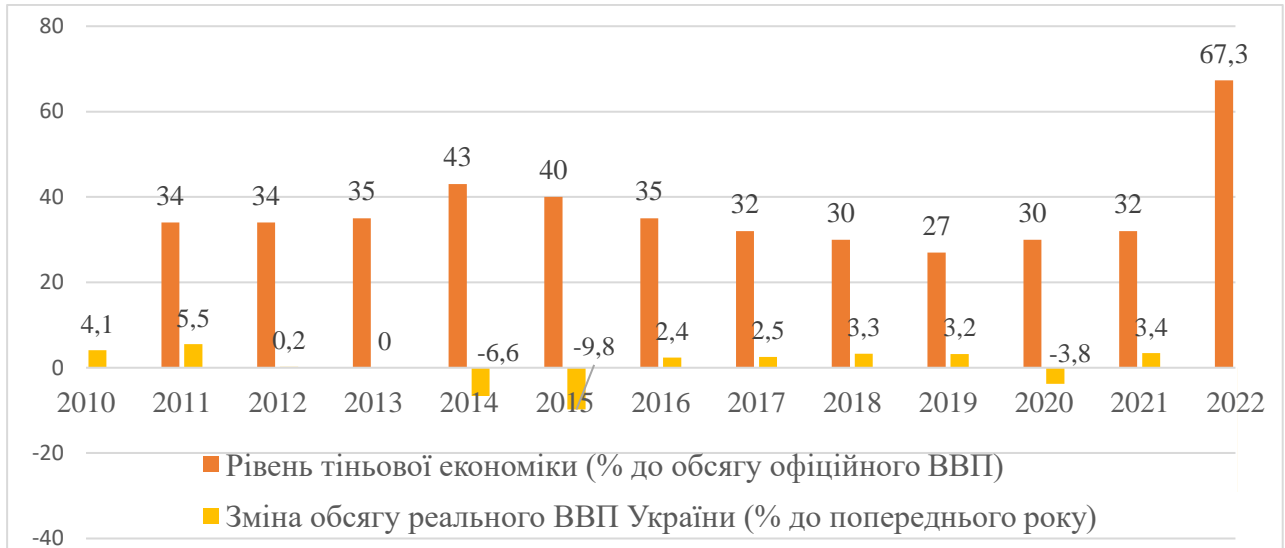

Рис. 1. Динаміка інтегрального показника рівня тіньової економіки України та зміни обсягу реального ВВП у 2010–2022 рр.

Примітка. Складено автором за даними [3]

Аналізуючи наведені дані, можна простежити чітку кореляцію між рівнем тіньової економіки та зміною обсягу реального ВВП України. У період від 2010 до 2013 року спостерігалася відносна стабільність: рівень тіньової економіки коливався у межах 34–38%, а реальний ВВП демонстрував позитивну динаміку, зростаючи в середньому на 3–5% щороку. Однак із 2014 року, на тлі політичної нестабільності, тимчасової окупації Автономної Республіки Криму та початку бойових дій на сході України, рівень тіньової економіки різко зріс до 43%, тоді як реальний ВВП зазнав значного скорочення (-6,6%). У 2015 році ситуація ще більше погіршилася: показник ВВП знизився на -9,8%, а рівень тіньової економіки залишався високим (40%). Починаючи з 2016 року, завдяки певній економічній стабілізації та реформам, рівень тіньової економіки поступово знижувався, з 35% у 2016 році до 27% у 2019 році. Водночас економіка демонструвала зростання: у 2016–2019 роках

реальний ВВП зростав у межах 2,4–3,3% щорічно. У 2020 році пандемія COVID-19 та запроваджені карантинні обмеження спричинили спад економічної активності, що призвело до падіння реального ВВП на -3,8%, а рівень тіньової економіки зріс до 30%. У 2021 році економічне зростання відновилося (+3,4%), що супроводжувалося певним збільшенням рівня тіньової економіки до 32%. Різкий стрибок рівня тіньової економіки у 2022 році до 67,3% та катастрофічне падіння ВВП на -29,1% стали наслідком повномасштабного військового вторгнення росії, що спричинило значні руйнування інфраструктури, втрату виробничих потужностей, обмеження економічної активності та масову міграцію населення, що, своєю чергою, посилює тінізацію економіки. Загалом аналіз підтверджує високу залежність між економічною нестабільністю, кризовими явищами та рівнем тіньової економіки: у періоди політичних та економічних потрясінь тінізація посилюється, а реальний ВВП суттєво скорочується. Під час воєнного стану рівень тіньової економіки в Україні, за оцінками директора Інституту еволюційної економіки Макаренка І., сягнув критичної позначки в 50%, що спричинено руйнуванням частини критичної інфраструктури та необхідністю зосередження економічних ресурсів на потребах оборони, сил безпеки та правоохоронних органів. [2]. Тіньова економіка України залишається серйозною проблемою, особливо в умовах воєнного стану. Якщо раніше рівень поступово знижувався, то у 2023 році через військові дії та економічну нестабільність він знову зріс до 40% [7]. Велика частка тіньового сектора створює проблеми як для держави, так і для бізнесу тому, що обмежує можливості зменшення податкового навантаження та спотворює конкуренцію. Уникнення сплати податків відбувається за допомогою різних схем, які, хоча і залишаються незмінними впродовж років, змінюються за обсягами та впливом. Найбільші втрати бюджету пов'язані з виплатою заробітних плат у конвертах (115-230 млрд грн щороку) та контрабандою й сірим імпортом (120-167 млрд грн). Позитивні зміни спостерігаються лише у сфері контролю за

ринком підакцизних товарів, де завдяки заходам із детінізації у 2023 році втрати бюджету зменшилися до 35–40 млрд грн [5].

Військова агресія РФ спричинила масштабні руйнування, які призвели до утворення мільйонів кубометрів будівельних відходів, що можуть містити небезпечні речовини та нерозірвані боєприпаси. Окрім будівельного сміття, знищено величезна кількість транспортних засобів та накопичено сотні тисяч відходів військової техніки, що створює значний виклик для економіки України, зокрема через потенційне зростання тіньових схем у сфері поводження з відходами. Нелегальна утилізація, незаконний демонтаж будівель та продаж металобрухту без належного контролю можуть лише посилити проблему детінізації. Сьогодні нелегальна діяльність автозаправних станцій, «сірий» імпорт, контрабанда та ухилення від податків не лише завдають значних економічних збитків, а й загострюють проблему неконтрольованого утворення та управління відходами. Так звані «бочки» функціонують без належного нагляду та дотримання екологічних стандартів, що призводить до неконтрольованого скидання паливних відходів, забруднення ґрунтів і води. Відсутність системної утилізації сприяє накопиченню небезпечних нафтохімічних залишків, що ускладнює роботу сфери поводження з відходами. «Сірий» імпорт та неконтрольоване потрапляння небезпечних відходів створюють додаткові екологічні ризики [4]. Через нелегальне ввезення продукції, зокрема автомобільних шин, акумуляторів та електроніки, значна частина цих товарів після використання опиняється на стихійних звалищах без жодної переробки. Відсутність відповідальності імпортерів за утилізацію таких товарів уповільнює розвиток циркулярної економіки та спричиняє нові екологічні загрози. Контрабандні товари часто не проходять сертифікацію, мають коротший термін експлуатації, що призводить до швидкого накопичення небезпечних відходів. Крім того, нелегальний демонтаж та утилізація військової й цивільної техніки без належного контролю створюють канали нелегального обігу металів і токсичних речовин. Таким чином, запровадження європейських стандартів

управління відходами є важливим кроком на шляху до сталого економічного розвитку та ефективної детінізації національної економіки. Одним із таких підходів є розвиток циркулярної економіки, впровадження якої не лише дозволяє ефективніше використовувати ресурси, а й формує нові офіційні робочі місця та створює можливості для легалізації секторів, які традиційно перебувають у тіні, таких як утилізація відходів, переробка матеріалів та виробництво з використанням вторинної сировини. Циркулярна економіка базується на принципах повторного використання ресурсів, мінімізації відходів та створення замкнених виробничих циклів. Розвиток зазначеної економічної моделі сприяє детінізації завдяки зменшенню тіньову діяльність у сфері поводження з відходами, оскільки створює прозору систему утилізації та переробки ресурсів; стимулюванню легалізації бізнесу, оскільки підприємства, що працюють за циркулярними принципами, отримують податкові стимули та підтримку з боку держави; збільшенню надходження до бюджету за рахунок формування нових офіційних секторів економіки; сприянню боротьбі з корупцією, оскільки цифровізація обліку відходів та автоматизація контролю унеможлиблює використання тіньових схем.

Для ефективного впровадження циркулярної економіки як детермінанти тінізації економіки України, необхідно реалізувати такі заходи як:

1. Розвиток системи розширеної відповідальності виробників (РВВ) – виробники повинні фінансувати утилізацію своєї продукції після використання, що створить прозору систему поводження з відходами.

2. Запровадження електронної системи моніторингу обсягів відходів – відстеження руху відходів у режимі реального часу допоможе зменшити тіньові схеми у сфері утилізації.

3. Надання податкових пільг підприємствам, що працюють за принципами циркулярної економіки, що сприятиме легалізації бізнесу та детінізації сектору переробки ресурсів.

4. Розвиток екологічного підприємництва – створення сприятливих умов для бізнесу, що спеціалізується на переробці матеріалів і виробництві товарів з вторинної сировини.

5. Посилення відповідальності за нелегальне поводження з відходами – це допоможе ліквідувати нелегальні звалища та скоротити масштаби нелегального бізнесу у цій сфері.

Інтеграція принципів циркулярної економіки в економічну політику України дозволить скоротити рівень тінізації економіки за рахунок легалізації секторів, які раніше працювали поза межами правового поля; збільшити надходження до бюджету завдяки офіціалізації підприємницької діяльності та зменшенню ухилення від сплати податків; створити нові робочі місця у сфері екологічного підприємництва та ресурсоефективного виробництва; покращити екологічну ситуацію в країні завдяки контролю над відходами та їх ефективному використанню, а також посилити прозорість державного управління через запровадження електронних механізмів контролю за ресурсами та утилізацією відходів.

Зазначимо, що ефективна боротьба з тіньовою економікою потребує системного підходу та впровадження комплексної системи заходів детінізації. Враховуючи високий рівень тінізації в Україні, що посилюється соціально-економічними кризами, збройною агресією РФ та нестабільністю, необхідно реалізовувати цілісну стратегію, спрямовану на забезпечення прозорості економічних процесів і стимулювання легальної діяльності. Для досягнення цієї мети доцільно впроваджувати такі заходи, як:

1. Забезпечення гідного рівня легальної заробітної плати. Справедлива оплата праці підвищує мотивацію громадян працювати офіційно, сплачувати податки та робити внески у соціальні фонди, що сприяє зростанню рівня життя, економічній стабільності та зміцненню соціального захисту, включаючи пенсійне забезпечення та медичне страхування.

2. Прозорість фінансових потоків і операцій з державними ресурсами. Відкритість бюджетного процесу дає змогу громадянам і бізнесу

контролювати використання державних коштів, знижує корупційні ризики та сприяє ефективному розподілу ресурсів. Посилення відповідальності за фінансові порушення підвищує рівень довіри до державних інституцій та зменшує обсяги тіньових операцій.

3. Створення дієвої системи контролю за господарською діяльністю, зокрема для малого та середнього бізнесу, забезпечуючи сприятливі та зрозумілі умови роботи. Спрощення адміністративних процедур та ефективний контроль без надмірного бюрократичного тиску сприятимуть легалізації діяльності та зниженню рівня тінізації.

4. Формування чіткої та зрозумілої правової бази, шляхом спрощення реєстраційних процедур і зниження адміністративних бар'єрів, що дозволить більшій кількості підприємств працювати легально. Законодавчі зміни мають створити справедливі правила гри для всіх учасників ринку, водночас посилюючи відповідальність за незаконну економічну діяльність.

5. Сформування збалансованої системи оподаткування. Зниження податкового навантаження для малого та середнього бізнесу зробить офіційну діяльність більш привабливою. Удосконалення методів розрахунку податків забезпечить їхню справедливість і прозорість, сприяючи економічному зростанню та зменшенню стимулів до використання тіньових схем.

6. Розвиток циркулярної економіки та ефективне управління відходами. Військова агресія РФ призвела до масштабного утворення будівельних і технічних відходів, що потребує системного підходу до їх утилізації. Впровадження принципів циркулярної економіки дозволяє зменшити негативний вплив на довкілля, ефективніше використовувати ресурси та створити нові робочі місця. Розвиток сектору переробки та повторного використання матеріалів сприятиме не лише екологічній безпеці, а й зниженню рівня тінізації шляхом легалізації нових напрямів діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, комплексна стратегія детінізації національної економіки має поєднувати економічні, правові та екологічні підходи, створюючи умови для

сталого розвитку, економічної прозорості та інтеграції України до європейського правового простору. Впровадження принципів циркулярної економіки сприяє мінімізації тіньових схем у сфері управління відходами та екологічно відповідального підприємництва. Інтеграція циркулярних підходів у стратегію детінізації сприятиме формуванню конкурентоспроможної, екологічно стійкої економіки, що відповідатиме сучасним європейським стандартам розвитку. Подальші наукові розвідки стосуватимуться дослідження специфіки циркулярної моделі в контексті зменшення рівня нелегальної діяльності, посилення контролю за використанням природних ресурсів та сприяння зростанню інноваційного бізнесу.

Література

1. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці. К. : НІСД, 2016. 528 с.
2. Войцехівська С. І. Детінізація економіки як запорука фінансової безпеки держави. *Економіка та суспільство*, (56). 2023. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2957>
3. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2021 році. *Офіційний сайт Міністерства економіки України*. URL : <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>
4. Куюн С. Чому 99% заправних «бочок» працюють нелегально і хто їх «кришує». *Економічна правда*. URL : <https://epravda.com.ua/columns/2024/10/17/720728/>
5. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні. *CASE Україна*. URL : <https://iset-ua.org/ua/doslidzhennya/item/219-porivnialnyi-analiz-shem-2024>
6. Пушак Я. Я. Рівень тіньової економіки України та її вплив на соціальну компоненту економічної безпеки держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Економічні науки. 2017. Вип.

22(1). С. 139–143. URL :
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_22%281%29__35

7. У Мінекономіки підрахували, яка частина української економіки перебуває «в тіні». *Finance.ua*. URL : <https://news.finance.ua/ua/u-minekonomiky-pidrahuvaly-yaka-chastyna-ukrains-koi-ekonomiky-perebuvaye-v-tini>

8. Blikhar M. M., Savchenko L. A., Komarnytska I. I., Vinichuk M. V. Strategic orientaries of legalization of the economy of Ukraine: economic and legal aspects. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Vol. 2 (29). 2019. С. 101–112.

9. Blikhar V. S., Vinichuk M. V., Ryzhkova A. A. Institutional Foundations of de-Shadowing the Economy of Ukraine in the National Financial Security System. *Social and Legal Studios*. 2022. Vol. 5, No 2. pp. 68–76. URL : https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/Social%20and%20Legal%20Studios_Vol.%205.%20No.%202_68-76.pdf

10. Feige E. The underground economies: tax evasion and information distortion. New York : Cambridge University Press, 1989. 378 p.

11. Gutmann P. The Subterranean Economy. *Financial Analysts Journal*. 1977. URL : https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-88408-5_1

12. Schneider F. The Shadow Economy – An International Survey. UK : Cambridge University Press, 2002. 226 p.

References

1. Vlasyuk O.S. (2016). Natsional'na bezpeka Ukrayiny: evolyutsiya problem vnutrishn'oyi polityky [National security of Ukraine: evolution of domestic policy problems. Selected scientific works], *NISD*, Kyiv, Ukraine.

2. Voitsekhivska, S. I. (2023). "Detinization of the economy as a guarantee of financial security of the state", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 56, available at: <https://economyandso ciety.in.ua/index.php/journal/article/view/2957> (Accessed 18 February 2025).

3. Official website of Ministry of Economy of Ukraine (2021) "Shadow economy. General trends of 2021: analytical note", available at:

<https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f->
(Accessed 18 February 2025).

4. Kuiun, S. (2024), "Why 99% of fuel stations operate illegally and who «protects» them", *Ekonomichna Pravda*, available at : <https://epravda.com.ua/columns/2024/10/17/720728/> (Accessed 18 February 2025).

5. CASE Ukraine. (2024), "Comparative analysis of the fiscal effect of tax evasion/avoidance instruments in Ukraine", available at: <https://iset-ua.org/ua/doslidzhennya/item/219-porivnialnyi-analiz-shem-2024> (Accessed 18 February 2025).

6. Pushak, Ya. Ya. and Vinichuk, M. V. (2017), "The level of Ukraine's shadow economy and its impact on the social component of the state's economic security", *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 22, no. 1, pp. 142–146.

7. Official website of Ministry of Economy of Ukraine (2023), "The share of the shadow economy in Ukraine", available at : <https://news.finance.ua/ua/uminekonomiky-pidrahuvaly-yaka-chastyna-ukrains-koi-ekonomiky-perebuvaeye-v-tini> (Accessed 18 February 2025).

8. Blikhar, M., Savchenko, L., Komarnytska, I. I. and Vinichuk M. (2019), "Strategic orientaries of legalization of the economy of Ukraine: economic and legal aspects", *Financial and credit activity : problems of theory and practice*, vol. 2 (29). pp. 101–112.

9. Blikhar, V., Vinichuk, M. and Ryzhkova, A. (2022) "Institutional Foundations of de-Shadowing the Economy of Ukraine in the National Financial Security System", *Social and Legal Studios*, vol. 5, No 2, pp. 68–76.

10. Feige, E. (1989). *The Underground Economies: Tax Evasion and Information Distortion*, Cambridge University Press, New York, USA.

11. Gutmann, P. (1977). "The Subterranean Economy", *Financial Analysts Journal*, available at : https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-88408-5_1 (Accessed 18 February 2025).

12. Schneider F. (2002), *The Shadow Economy – An International Survey*, Cambridge University Press, UK.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2025 р.